

BBY157 Enformasyon Okuryazarlığı

Doç. Dr. Nevzat Özel

Ankara Üniversitesi

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

noz@ankara.edu.tr

11.Hafta

Bilginin Kullanımı

Bilginin Yasal Kullanımı

- Telif hakkı
- Kurumsal politikalar
- Etik ilkeler
- Bilimsel yaniltma / Bilgi Hırsızlığı

Telif Hakkı

- Kişinin her türlü fikri emeği ile meydana getirdiği ürünler üzerinde hukuken sağlanan haklardır.
- Bir fikir ve sanat ürününün eser olarak kabul edilip koruma altına alınabilmesi için;
 - Fikri bir çabanın ürünü olması,
 - Sahibinin hususiyetini taşıması,
 - Şekillenmiş olması,
 - Kanunda sayılan eser türlerinden birine girmesi, gerekmektedir.
- Eser Çeşitleri
 - İlim ve edebiyat eserleri
 - Musiki eserleri
 - Güzel sanat eserleri
 - Sinema eserleri
 - İşlenme ve Derlemeler

Telif Hakkı

- Telif hakkının doğması için tescile gerek yoktur. Fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar eserin üretilmesiyle birlikte doğar.
- Telif haklarında ülkesellik ilkesi geçerlidir. Koruma hangi ülkede talep ediliyorsa koruma şartları o ülke mevzuatına göre belirlenir.
- Bir eserin kâr amacı güdülmeksizin, şahsi kullanım amacıyla çoğaltılabilmesi mümkündür.
- Fikri mülkiyet hakları belli bir süre boyunca korunurlar (fikir ve sanat eserlerinde 70 yıl vs.).
- Kopyalamak, çoğaltmak, dağıtmak, sergilemek ve sahneye koymak için eser sahibinin izninin bulunması gerekir. Telif hakkı bulunmayan eserlerde izin almaya gerek yoktur (Shakespeare eserleri, açık kodlu yazılımlar vb.).
- Adil kullanım? (Telif hakkı bulunan eserin eğitim-araştırma amacıyla ve kişisel kullanım için bir kısmının fotokopi ile çoğaltılması)

Kurumsal Politikalar

- Elektronik kaynaklar lisans anlaşmaları
 - Bu kaynakların kullanımını ile ilgili kuralları ortaya koyar.
 - Bu kuralların ihlal edilmesi, Üniversite tarafından yapılan aboneliklerin askıya alınması, kaynaklara erişimin engellenmesi ya da anlaşmanın iptal edilmesi ile sonuçlanabilir.
- Üçüncü parti yazılımlar (Getright, Flashget, vs.) aracılığıyla bir elektronik kaynaktan çok sayıda dosya indirilmemesi
- Ticari amaçla kullanılmaması
- Diğer kişilerle paylaşılmaması (diğer üniversiteler vb.)

Etik Nedir?

- İnsanların, ahlâklı yaşamın temelleri üzerine akıl yordukları ve bu temellerden yola çıkarak doğru ve yanlış ayırt etmeye, doğru davranış biçimlerini bulmaya ve uygulamaya yarayabilecek kuramsal ve toplumsal araçları geliştirdikleri bir düşün alanıdır.

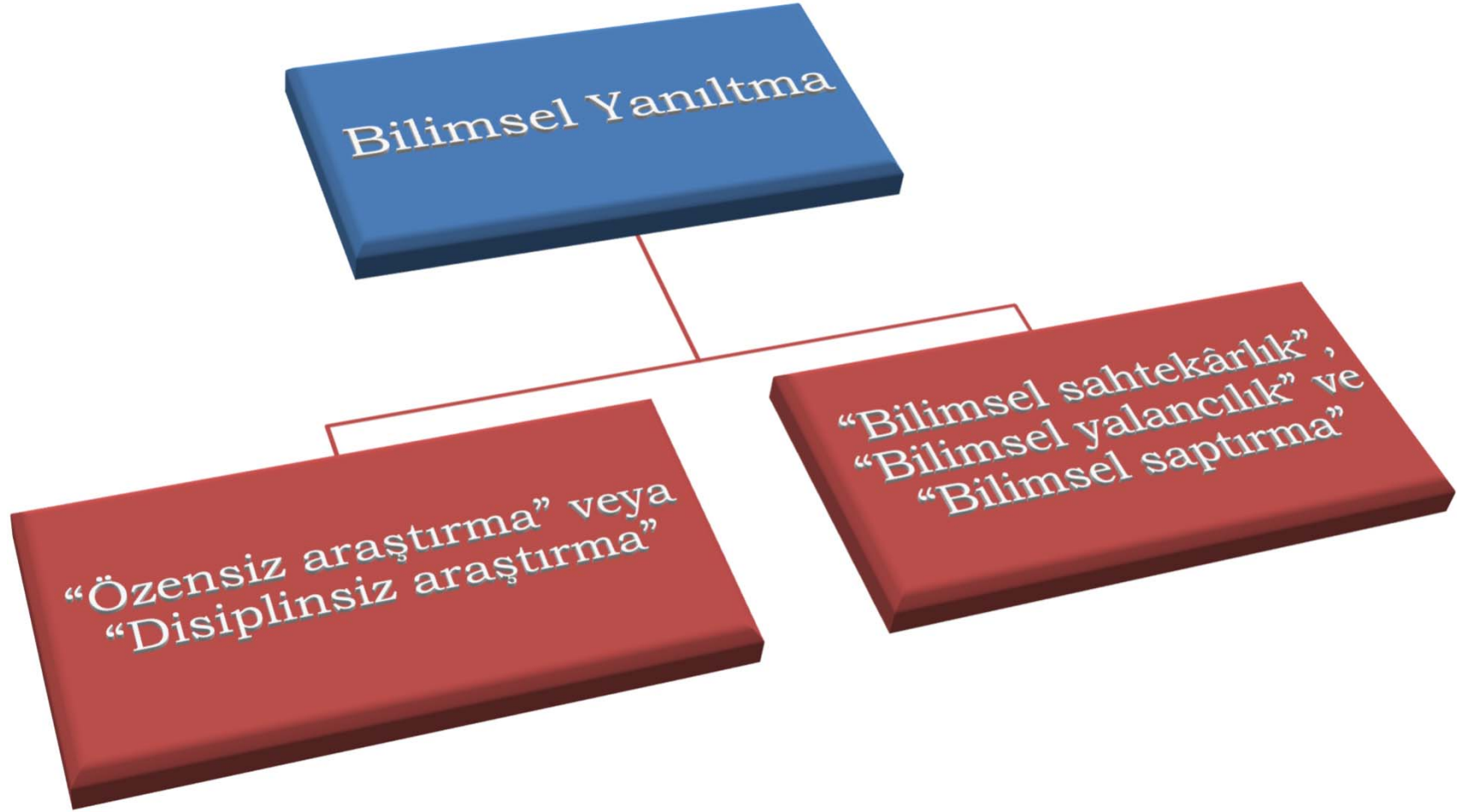
Etik İlkeler

- Bulguların yansız bir şekilde sunulması,
- Başka bir çalışma ya da eserin kişinin kendi eseriymiş gibi sunulmaması,
- Daha önce yayımlanmış eserlerin türevlerinin özgün eserlermiş gibi yayınlanmaması,
- Kullanılan kaynaklara uygun referansların verilmesi,
- Yazarlık haklarının katkı paylarına göre gerçekleştirilmesidir.

Araştırma Etiğine Uyulmamasının Nedenleri

Etik Dışı Davranışlar

Bilimsel yaniltma / Bilgi Hırsızlığı

Bilimsel korsanlık

Başka araştırmacıların verilerini kendi izni olmadan kullanmak

Başkalarının fikir, yazı ve çalışmalarını çalarak, aldığı kişilere gereken şekilde atıf yapmadan kendisinin gibi göstermek, söylemek ya da yayınlamak

Verilerin saptırılması veya var olmayan bilgilerin / verilerin yoktan var edilmesi

Bilimsel Yanıltma

1. Kaba Yağmalamak

- a. Yazılı eseri olduğu gibi aşırarak,
- b. Yazılı eserin sadece bazı kısımlarını olduğu gibi aşırarak,
- c. Aşırıdan aşırarak,

2. İnce Yağmalamak

- a. Yazılı eserin tümünü veya kısımlarını değiştirerek aşırarak,
- b. Başkasının fikrini kendininmiş gibi sunmak,

3. Çok İnce Yağmalamak

- a. Kendi eserinden gönderme yapmadan alıntı yapmak,
- b. İstem dışı yağmalamaktır.

Bilimde yapılan sahtekârlıklar

- Kopya çekmek,
- Verileri uydurmak,
- Verileri değiştirmek,
- Hakemlik görevini kötüye kullanmak,
- Kitap tercüme ederek, kendi yazmış gibi adını koyarak bastırmak,
- Yayınlanan makaleden diğer ismi veya isimleri silip fotokopisini alarak tek isimle kendi yapmış gibi göstermek,
- Aynı yayını değişik iki veya daha fazla dergiye gönderip bastırarak makale sayısını fazla göstermeye çalışmak.

Sonuçlar?

Saygınlık Kaybı:

Bilimsel çevrede saygı gösteren insanların sayısı giderek azalır. Kişinin yaptıkları ve söyledikleri dikkate alınmayarak, şüphe ile karşılanmasına yol açar.

Güven Kaybı:

Meslektaşlar, o kişiye olan güven kaybı nedeniyle, birlikte hareket etmezler. Mesleki dergiler yayınları yayımlamakta zorluk çıkarır ya da hiç yayımlamazlar.

İşgücü Kaybı:

Meslektaşlar, o kişi ile işbirliği yapmaktan çekinir ve kendi saygınlıklarına gölge düşmesini istemezler. Bilimsel araştırmalarda yalnız kalır ve proje bulmakta zorluk çekerler.

Parasal Destek Kaybı:

Daha önce projeleri destekleyen kuruluşlar bilimsel etik kurallarına aykırı davranışlar nedeniyle proje desteklerini kesebilir ve hatta alınan fonlar yerinde kullanılmadığı için yasal yollara başvurabilirler. Araştırmalar için parasal destek bulmakta zorlanırlar.

Yasal Olarak Suçlanmak:

İnsanlık ve doğa açısından önemli konularda yapılan araştırmalarda bildirilen yanlış sonuçlar insanlık ve doğaya zarar verebilir ki buna bağlı olarak yasal takip söz konusu olabilir.

Hukuki Boyut?

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu tarafından 2004'te hazırlanan ve 2007'de benimsenen Temel Ceza Kanunu'na göre:
- ❖ Fikir ve sanat eserleri ile ilgili yeniliklerine göre başkasına ait esere kendi eseri olarak ad koyan kişi, 6 aydan 2 yıla kadar hapis veya adli para cezasına mahkûm edilir.
- ❖ Bu suçu, dağıtarak veya yayımlayarak işleyenlere verilecek hapis cezasının üst sınırı beş yıldır.
- ❖ Bir eserden kaynak göstermeksizin alıntı yapanlara, 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası verilir.